

Bildkälla: Svenska Institutet

Leksaksbiblioteket

Slutrapport testbädden
Sharing City Göteborg, 2018–2020

A NATIONAL PROGRAM
FOR THE SHARING
ECONOMY IN CITIES

Sharing Cities Sweden är ett nationellt program för delningsekonomi i städer. Programmet har som ambition att sätta Sverige på kartan som ett land som aktivt, och med ett kritiskt förhållningssätt, utforskar delningsekonomin roll för hållbara städer och ytterst Agenda 2030. I programmet ingår fyra testbäddar för delningsekonomi i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå.

Testbädd Sharing City Göteborg består av 15 partners som inom testbädden arbetat, både enskilt och i olika konstellationer, med att utveckla och testa tjänster och koncept för att dela produkter och ytor. På följande sidor beskrivs utvecklingsprocessen och lärdomarna från en av delningstjänsternas resa inom ramen för Sharing city Göteborg: Leksaksbiblioteket.

Mer om Sharing Cities Sweden på: www.sharingcities.se

Sharing Cities Sweden genomförs inom Viable Cities, ett svenskt innovationsprogram för hållbara attraktiva städer, gemensamt finansierat av den svenska innovationsmyndigheten Vinnova, Energimyndigheten och FORMAS.

Sharing City Göteborg – att arbeta i en testbädd

Fenomenet testbäddar har vuxit fram som en beskrivning av en miljö som möjliggör test. Det kan ske i labbmiljö och på konstruerade platser, men också i verklig miljö. Syftet är att testbädden ska driva innovation genom att testa och utveckla nya tekniker, tjänster, idéer eller arbetsätt. Inom Sharing Cities Sweden är fokus på att testa idéer för att dela och samnyttja produkter, tjänster och yta.

Testbädd Sharing City Göteborg består av 15 partners som inom testbädden arbetat, både enskilt och i olika konstellationer, med att utveckla och testa tjänster och koncept för att dela produkter och ytor. Det handlar om såväl affärsmodeller baserat på Business to Consumer, Business to Business och Peer to Peer (B2C, B2B, P2P).

Att arbeta in en testbädd innebär att arbeta utifrån en innovationsprocess som kan se lite olika ut ifrån fall till fall, men grundstenarna i processen ser ut:

Förstå behov/knäckfrågor → Utveckla → Testa → Utvärdera → Implementering/ Uppskalning

Inom testbädden fanns från start både aktörer som var i behov av att vidareutveckla befintliga delningstjänster samt aktörer som ville utveckla något helt nytt från början. Det blev tidigt tydligt att även de delningstjänster som redan var igång innan testbäddens uppstart, var i behov av att ta ett varv till i innovationsprocessen för att få förnyad förståelse kring utvecklingsbehoven av deras tjänster. Det handlade framförallt om att förstå användarnas behov bättre för att kunna vidareutveckla tjänsterna i en riktning som möjliggör större hållbarhet och uppskalning i bemärkelsen att de når en kritisk användarbas.

Som ett resultat av en mer användardriven process följer en naturlig vidareutveckling av affärsmodellerna och i vissa fall även deras digitala plattformar, i de fall en sådan fanns.

Erfarenheter och lärande är en viktig dimension av att arbeta i testbädden. Det är först efter utvärdering och kunskapsgenerering som vi vet vilka delningsinitiativ som är värda att implementeras permanent eller skalas upp. En uppskalning kan ske både vertikalt och/eller horisontellt. Dvs i det första fallet växer huvudverksamheten och i det andra fallet är det en avknoppning kanske till en annan stadsdel eller kommun.

På följande sidor beskrivs utvecklingsprocessen och lärdomarna från en av delningstjänsterna i testbädden: Leksaksbiblioteket som under tre års tid, 2018-2020, deltagit i testbädden.

Om Leksaksbiblioteket

Leksaksbiblioteket fungerar som ett bibliotek fast med leksaker och babyartiklar istället för böcker. Den som vill låna med sig leksaker hem blir medlem i föreningen. Det finns tre typer av medlemskap (jan 2021):

- **Betalmedlemskap:** Kostar 300 – 500kr (medlemmen väljer själv hur mycket en vill betala, Leksaksbiblioteket lägger ingen värdering i beloppet). Löper i 365 dagar från tecknandet.
- **Engagemangmedlemskap:** Medlemmen förbinder sig att engagera sig i verksamheten under medlemsåret. Exempel på engagemang som kan genomföras är; bemanning, affischering, värva nya medlemmar, hjälpa till på evenemang, bidra med kunskap eller anordna egna event. Löper i 365 dagar från tecknandet.
- **Prova-på medlemskap:** Som ett betalmedlemskap men löper endast i 60 dagar och kostar 100 kr.

Medlemskapen gäller hela familjen och en får låna 2 leksaker per barn, eller max 6 leksaker om en har 3 barn eller fler.

Utöver utlåningsverksamheten är Leksaksbiblioteket också en öppen mötesplats dit barn och deras vuxna är välkomna att testa sig fram i leken samt umgås på plats i lokalen. Leksaksbibliotek fungerar också som en plattform för de som själva har idéer på barnaktiviteter och/eller träffar som de vill genomföra. Några exempel på föräldrainitierade aktiviteter som genomförts hos Leksaksbiblioteket är språkträffar, sagoyoga, bärsjalsträffar, musik- och pysslevent.

Leksaksbiblioteket anordnar också regelbundet egna event både på plats på Leksaksbiblioteket och som pop up:s på andra platser i staden.

Behov

Idén till Leksaksbiblioteket kom från en förälder i Majorna som upplevde att lilla lägenheten började översvämmas av oanvända leksaker. Är det verkligen nödvändig att äga allt detta? Tänk om vi kunde få tillgång till massa leksaker utan att behöva äga allt själva och utan att behöva bidra till resursslöseri. Lite efterforskning visade att det var många föräldrar som delade denna upplevelse. Lösningen på dessa knäckfrågor blev Leksaksbiblioteket.

Projektet Leksaksbiblioteket drivs av Majornas Samverkansförening. Leksaksbiblioteket har också fått projektmedel via Allmänna Arvsfonden 2018–2021. Leksaksbiblioteket gick in i testbädden direkt från uppstart och var då i behov av att ta fram tjänsten i sin helhet samt att utveckla den. Mer specifikt gick Leksaksbiblioteket in i testbädden utifrån följande behov:

- Att arbeta fram konceptet kring lån, medlemskap, avgifter och drift.
- Att få en djupare förståelse för användarna.
- Förstå vilka värden som tjänsten skapar och hur dessa kan kommuniceras gentemot olika intressenter och potentiella finansiärer och samarbetspartners.
- Att ta fram en affärsmodell som gör att Leksaksbiblioteket kan fortleva efter projektiden.

Utveckling och test

Inom ramen för testbädden har Leksaksbiblioteket genomfört en rad mätningar och undersökningar samt utvecklat konceptet utifrån resultat och konkreta behov. Detta arbete har gjorts utifrån en rad olika metoder.

- **Enkätundersökningar:** I samband med öppnandet av verksamheten under våren 2018 genomfördes en enkät för att undersöka bland annat vilket utbud som barn och föräldrar är intresserade av att kunna låna. Medlemsundersökningar har också gjorts under hösten 2019 och hösten 2020. Frågorna i de båda medlemsundersökningarna har tagits fram tillsammans med Niklas Sörum, följeforskare inom Sharing City Göteborg verksam vid centrum för konsumtionsvetenskap. Syftet med medlemsenkäterna har dels varit att få kunskap om målgrupp, vilka värden de ser med verksamheten och för att lära oss hur vi kan förbättra tjänsten, exempelvis gällande utbud och öppettider.
- **Fokusgrupper:** Under våren 2019 deltog vi i Sharing Citys workshop kring användardriven innovation. Vi tog med oss dessa verktyg och valde att använda oss av fokusgrupper för att få en djupare förståelse för vår målgrupp. Fokusgrupperna leddes av Sven Bartilsson, affärsutvecklare vid Coopmanion. Även följeforskaren Niklas Sörum var med vid fokusgrupperna. Vi genomförde två fokusgrupper, en med befintliga medlemmar och en med personer som var med i vår Facebook-grupp och som kunde antas vara intresserade av koncept, men som ännu inte tagit sig till Leksaksbiblioteket för att bli medlemmar.
- **Intressentanalys:** Tillsammans med Coompanion arbetade vi under hösten 2019 med intressentanalyser. Vi identifierade bl.a. Göteborgs Stad, Stadsdelsförvaltningen Majorna-Linne och Familjebostäder som viktiga intressenter. Sven Bartilsson genomförde ett antal intervjuer med intressenter för att bättre få förståelse för vad som är viktiga värden för dem.
- **Utvecklande av affärsmodell:** Att starta en egen förening för Leksaksbiblioteket kunde vi identifiera som ett viktigt steg på vägen för att närma oss en hållbar affärsmodell. Även i denna process var Coompanion med och stöttade. I januari 2020 hade Leksaksbiblioteksföreningen (org.nr. 802528-9359) sitt konstituerande möte. Efter projektavslut kommer verksamheten att övertas av föreningen. Under 2020 har styrelsen i Leksaksbiblioteksföreningen tillsammans med anställda inom projektet arbetat vidare med affärsmodellen. Bland annat har insatser genomförts för att få ökat engagemang från medlemmar samt att hitta sponsorer till verksamheten.

Utvärdering & kunskap

- **Effektmätning:** Med underlag från fokusgrupperna och intressentanalysen kunde vi tillsammans med en rådgivare från Coompanion sätta samman en **effektmätningssmall**. Årligen följer vi upp verksamhetens effekter och resultat utifrån en rad olika parametrar, så som antal barn som delat leksaker, social sammanhållning och miljöeffekten.
- **Miljöutvärdering:** Med underlag från intressentanalyserna såg vi också ett behov av att närmare undersöka verksamhetens miljöeffekter. För detta anlätades forskningsinstitutet RISE. Miljöutvärderingen¹ visade framförallt att det fanns stora indirekta effekter, som normförskjutning och beteendeändringar. Eftersom Leksaksbibliotekets målgrupp är barn har verksamheten en stor potential att påverka normer och beteende som kan bestå som ett mönster i vuxenlivet.

¹ Røyne, F. och Fernqvist, N (2020) *Miljöutvärdering av Leksaksbiblioteket (RISE RAPPORT 2020:13)*

Lärdomar

- **Beteendeförändring kan ta tid:** Inledningsvis trodde vi att det skulle vara lättare att nå ut och att fler skulle ansluta sig som medlemmar direkt. Det visade sig dock att vi behövde jobba ganska hårt med att nå ut. Även om mottagandet har varit enormt positivt har många inte tagit steget till att komma hit och faktiskt börja låna leksaker. Detta kan exemplifieras med att vi har en Facebook-grupp med närmare 1 000 medlemmar, men *bara* runt 320 aktiva medlemmar i föreningen.
- **Positiva följeffekter vi inte räknad med:** Många av de följeffekter som kommit av verksamheten hade vi ingen koll på inledningsvis. Genom mätande, utvärdering, samt genom att jobba i verksamheten och möta medlemmar och besökare har vi dock fått upp ögonen för detta. Ett exempel är att vi fungerat som plattform för föräldrar med egna idéer som de kunnat förverkliga här. Språkräffarna och de möten som det inneburit har varit väldigt fina att se. Att verksamheten bidrar till levande gatuplan och stärker lokalsamhället när de bjuds in och har möjlighet att vara med och påverka sin närmiljö.
- **Samverkan är A och O:** För att klara oss är det väldigt viktigt att finnas i en kontext bland andra föreningar, privatpersoner och organisationer. Samverkan med andra aktörer och nätverk har vi bland annat fått genom Sharing City Göteborg men också via Hyresgästföreningen. Vi har också insett att våra medlemmar sammantaget sitter på ett väldigt stort nätverk och har mer och mer börjat använda dem för att nå olika aktörer så som sponsorer och samarbeten.
- **Det är svårt att skapa engagemang:** Att praktiskt få medlemmarna att engagera sig i verksamheten har inte varit helt lätt. Att det skulle vara svårt var visserligen något som alla redan från start berättade för oss, men vi har upplevt svårigheterna på många fler plan än vad vi trodde. Vi har hela tiden haft många som velat engagera sig, men att omsätta detta till handling har varit svårare. Det har också funnits utmaningar i att lägga engagemanget på rätt nivå. Ska vi exempelvis lägga tid på att lära ut vår databas för någon som kanske inte kommer tillbaka igen? Å andra sidan behöver en kunna hantera databasen där lån och återlämningar görs för att kunna bemanna utan att anställd personal är på plats. En volontär behöver också tydliga instruktioner kring exakt vad som behöver göras och att kommunicera detta tar tid från annat arbete. Vi ser fortsatt att engagerade medlemmar är en jätteviktig grund för verksamheten i framtiden och vi kommer fortsatt, tillsammans med Leksaksbiblioteksstyrelsen, jobba med att få till detta.
- **Det saknas stödstrukturer för verksamheter likt vår och vi måste jobba bredare för att verka för en förändring av detta:** Genom Sharing City har vi sett att vi är en av många verksamheter som faller mellan stolarna för de olika typer av föreningsstöd och lokalstöd som går att söka via Göteborgs stad. Vår verksamhet kan inte bära sina egna kostnader (förutsatt att vi ska ha personal i verksamheten) och stöd från staden kan därför vara avgörande för vår överlevnad. Vi behöver jobba tillsammans med aktörer i liknande situation för att få till en förändring.

Implementering och uppskalning

Mycket av det vi testat och utvecklat inom testbädden har implementerats i verksamheten. Exempelvis görs årliga medlemsundersökningar där resultaten från varje år tas med som underlag till beslut kring verksamhetens utformning. Effektmätningen kommer vi också att fortsätta med årligen. Den Leksaksbiblioteksforening som bildas arbetar vidare med framtida drift samt att verkställa den affärsplan som utvecklats inom projektet.

Med Leksaksbiblioteket finns inga direkta storskalsfördelar och vi ser därför att spridningen framförallt kan ske genom att andra replikerar konceptet. För att underlätta detta arbete har vi inom projektet tagit fram en handbok i att starta och driva leksaksbibliotek som bland annat kan laddas ner via vår hemsida². Vi är just nu (jan 2021) i dialog med några föräldrar som vill starta leksaksbibliotek i Björkekärr och en tidigare medlem som nu vill starta upp i Vänersborg. Inom Göteborg ser vi dock att vi kan växa och nå familjer i fler delar av staden genom filialer. Vi har sedan sommaren 2020 en filial hos öppna förskolan i Backa och vi är också redo att dra igång med filialer hos Öppna förskolan Draken i Johanneberg, öppna förskolan Sannegården samt Öppna förskolan Lundby så snart Covid-19 restriktionerna är över. Leveranser kommer att göras av engagemangsmedlemmar.

Ekonomi

Projektmedel i testbädden under 2018 och 2020 uppgick till 1 280 000 kr, varav cirka 40 % bidrag och 60 % egen medfinansiering via projektmedel från Allmänna arvsfonden. Projektbudgeten har främst använts till lönekostnader för projektledning och verksamhetsutveckling, utveckling av hemsida och handbok för att starta ett leksaksbibliotek samt konsulttjänster som miljöutvärdering.

Samverkan

Under projekttiden har vi samarbetat brett med en lång rad olika aktörer:

- Göteborgs Stad (Konsument och medborgarservice); Sharing City Göteborg (SCG), projektstöd och facilitator.
- Göteborgs Stad (Kretslopp och vatten; Fixoteket); samnyttjande av lokal mars 2018 -aug 2019.
- Gratisbutiken (Ideell förening); samnyttjade av lokal aug 2018 -aug 2019.
- Solikyl (Solidariskt kylskåp, Ideell förening); samnyttjande av lokal mars 2018 -aug 2019.
- Familjebostäder/Göteborgslokaler; Tillhandahåller subventionerad lokal
- Hyresgästföreningen västra Göteborg; marknadsföring, kontorsplats och events.
- Coompanion (via SCG); Hjälp med affärsmodell, föreningsbildande och allmänt stöd.
- Göteborgs Universitet; forskare Niklas Sörum (via SCG). Hjälp vid enkätutförande och intervjuer vid användardrivna fokusgrupper.
- Hyresgästföreningen Angered; marknadsföring, spridning och events.
- Naturskyddsföreningen; Event Leksaksbyttardag samt Stor prylbyttardag.
- Familjecentralen Sandarna; ”marknadsföring”, hjälp med att nå ut till vår målgrupp.
- Axelhuset (öppna förskolan Axel), samverkan, marknadsföring och eventet leksaksbyttardag.
- FutureMe Agency; Har gjort julkampanjfilm åt oss.
- Turistrådet Västsverige; marknadsföring, video-material.
- Fritidsbanken; event pop up Positivparken, marknadsföring och bollplank.
- Mariaträffen (Göteborgs stad – Majorna-Linné), försöker göra generationsöverskridande aktiviteter tillsammans samt stöttar varandra i sociala medier.
- Bärabarncoach, Angelica Fredin: Bärabarn-event.
- Coest, Affärsutvecklare: Test av komposterbara blöjor.
- Studiefremjandet: Events.

² www.leksaksbiblioteket.se/handbok

- SDF Västra Hisingen, *Kultur och fritid*: Bjudit in oss till att medverka på evenemang på Hisingen, vill gärna samarbeta. Har ev. planer på att skapa en plats för boende där LB skulle kunna vara en del.
- Business Region Göteborg: Ordnat nätverksträffar för sociala företag, bjudit in till föreläsningar, bidragit med projektledningsverktyg samt erbjudit företagsanalys.
- Turistrådet Västsverige: Påbörjat en film om Leksaksbiblioteket som skall visas i deras kanaler för att visa vad en kan göra i Gbg som turist.
- Blöjupproret: Haft träffar hos oss. Vi upprättar referensbibliotek för tygblöjor hos oss.
- Kultur för alle, Göteborg: Bjudit in till evenemang.
- Öppna förskolan Backa: Filial till oss
- Öppna förskolan Draken: Planeras bli filial till oss när Covid-restriktionerna släpper.
- Öppna förskolan Sannegården: Planeras bli filial till oss när Covid-restriktionerna släpper.
- Öppna förskolan Lundby: Planeras bli filial till oss när Covid-restriktionerna släpper.
- MIK-Knuten Frivilligcentral: Diskussioner först om eventuell filial här.
- GOS-butiken: Event hos oss

Resultat

Inom ramen för Sharing Cities Sweden har Leksaksbiblioteket:

- Utvecklat och testat ett koncept för drift av Leksaksbibliotek.
- Tagit fram en handbok för att starta och driva leksaksbibliotek. [Handbok | Leksaksbiblioteket](#)
- Anlitat RISE för en miljöutvärdering av verksamheten.
- Genomfört medlemsenkäter och fokusgrupper med användare till LB, i samarbete med GU och Coompanion.
- Tagit fram indikatorer för effektmätning.
- Arbetat tillsammans med Coompanion för att utveckla affärsplan.
- Startat en Leksaksbiblioteksörening som kan ta över verksamhetsdriften efter projektidens slut.
- Skapat oss ett brett nätverk med samarbetspartner som rustar oss för framtiden.

Reflektion

Att få vara med som testbädd i Sharing City Göteborg har betytt väldigt mycket för verksamheten. Genom testbädden har vi fått tillgång till ett brett nätverk av liknande föreningar och organisationer och därigenom satt vår verksamhet i ett sammanhang. Vi är också väldigt tacksamma för det stöd vi fått av Sven Bartilsson på Coompanion som mött oss på precis det stället vi stått och varit till stor hjälp med utvecklande av affärsplan och bildande av föreningen. Workshopen/kursen kring användardriven innovation våren 2019 gav oss väldigt mycket och vi försöker hela tiden att ha med oss tänket med att sätta användaren i centrum när vi utvecklar verksamheten vidare. Extra tack också till Emma Öhrwall och Tove Lund, vid testbäddsledningen för Sharing City Göteborg för all er input, tid, kloka ord och ert engagemang!